

Peter Bergant

Kodeljevo moje razigrane mladosti

Tole naše življenje je ena velika kolobocija. S pletilko vsakdana spletena v vesele in žalostne barve. Solzava plat življenja in tista vesela. Bolj vriskajoča. In spravljena v sončne predalčke spominov. Je pa tako ali tako urejeno, da človek prekrije s tančico pozabe slabe in žalostne trenutke. Tisti veseli pa kar ringarajajo in preganjajo pajčevinaste skrbi. In svetijo v temne kote vsakdana.

A ni fino, da jih imamo!? Tako lepo spravljene. In so nam v poznejših letih namesto pohodnih palic. Za oporo.

Med take poskakujoče spomine so spravljene tudi zabavne strani otroštva.

V tistih časih po drugi svetovni vojni ni bilo televizije, ni bilo mobilnih telefonov, ni bilo računalnikov. Sem in tja so se iz kakšne hiše prikukali glasovi radia. Dobesedno. Glas kukavice je bil namreč avizo za začetek oddaj na radiu Ljubljana.

Pa vendar je bilo vsakdanje življenje mularije veliko bolj razgibano, veselo, kot je dandanes. Polna pljuča ene same prešernosti. Prijateljstva so rastla v živo med mladimi in ne preko elektronskih medijev. Samo na ta način smo znali poiskati pot eden do drugega. In te poti smo odnesli s seboj. Dota za vse življenje. Culica, ki jo nosiš na hrbtu in pomaga razumevati. Tudi najbolj čudne oblike obnašanja. Tistega, ki je naš sopotnik.

Obrobje Ljubljane, na tistem koncu, kjer sonce vzhaja, je takšen način še bolj močno doživljalo, kot mesto.

Mestni otroci so bili več ali manj vklenjeni v zidano okolje, medtem ko smo imeli na Kodeljevem neizmerno ponudbo raznoraznih možnosti. Jedilnik za največje sladokusce. In to počasnega uživanja. Ponujal se je Golovec. Tudi pozimi s svojim Blaževim gričem, kjer je bilo sankanja in smučanja vsak dan do trde teme. In potem gretje premraženih rok ob domačem štedilniku. Vabil nas je Kodeljev park, kjer je stara votla lipa kar sama ponujala svoje izvotleno deblo. Po notranji strani drevesa, se je dalo priplezati čisto do krošnje. Graščina je kar klicala po viteških igrah. Iz palic smo naredili sablje. Ni nam bilo mar, če si jih dobil po prstih. Vseeno nam je bilo, če smo v zanosu igre zašli med koprive. Pa kaj potem. Pikčaste noge smo praskali, pa je bil problem rešen. Ej, ko bi znali tudi danes, zoprniše reševati na ta način. Ne sicer s praskanjem, ampak manj ihtavo in manj jezljivo.

Tam ob graščini smo tudi iskali zaklad, ki naj bi ga nekje v parku imel grof Anton Codelli. Bojda naj bi do tja peljal iz graščine skriti podzemni rov. Pa smo tuhtali in raziskovali, kje bi to lahko bilo. Fantazijske zamisli so se pobliskavale v mladih glavah. Pa ga nikoli nismo našli. Ostal pa je neizživet izziv, ki ga začetim še danes, ko se z vnuki podim med starimi drevesi parka.

Malejeva ulica je bil naš oder, na katerem smo igrali svojo otroštvo in mladost. In se naučili vlog za igro življenja.

Oder ni poznal letnih časov. Kadarkoli in kakorkoli, vsak dan smo bili igralci.

In smo se skupaj igrali, zabavali. In družno tudi sanjarili.

Sanjarjenja pomagajo premagovati tudi bolj zoprne stvari Tako v otroštvu, kot v kasnejših, zrelih letih. Sanje prinašajo pobeg v nekaj kar je vzpodbujajoče in neobremenjeno s težo vsakdanjika. Tudi otroštvo pozna oblačne dni. Odhod prijatelja v poboljševalni dom. Domače razmere so ga vklebile v drugačnost vedenja. Za nas je bil prijatelj. Vedno prijatelj. Mi nismo poznali njegove drugačnosti. Potem padec Petra po skalah, ki nam ga je dokončno strgal iz družine. Pa smrt sošolke na železniških tirih. Ali pa vsakodnevno pretepanje očeta enega od naših prijateljev. Ne samo njega, ampak tudi mame. Ali pa...veliko je teh oblakov. Tudi v otroških dneh. Zato prijateljevanje, druženje, sanjarjenje, tihe skrivnosti...

Vriskanje pomladnih sap tam nekje iz Golovca in sonce, ki je lizalo še zadnje zaplate umazanega snega. Fantje in dekleta pa smo prilezli, kot martinčki iz otrplih skalnih lukenj v dremajočo pomlad. Mladost je začela kipeti, kot mežikajoče mačice na leskah. Vse več je bilo svetlobe in podaljšani dnevi so klicali na konec ulice. Tam je bilo središče dogajanja in zbirališče druženja.

Takrat se je že dalo igrati družabne igre po sicer mokri in z blatom zapacani ulici. Za igro »Med dvema ognjema«, je bilo potrebno kar večje število otrok. Če so se pridružili še tisti večji, ki so jih že razganjali hormoni, potem je šlo.

Drugače pa smo se zabavali tako, da smo kradli zemljo, preizkušali ali je kaj trden most, spraševali , če se kdo boji črnega moža. Talali smo rinčke in prodajali ptičke. Fantje so svojo moč razkazovali v »štuporamskih dvobojih«. Da o ristanču sploh ne govorim! Pa skrivalnice. An ban pet podgan, štiri miši uh me piši, vija vaja ven! »Ti loviš« ob zasoplem lovljenju prijatelja.

Posebej zanimiva je bila »Koža klanf«. Mimogrede je bila tudi nevarna. V glavni vlogi so bili kamni, ki so se metali na konzerve zložene ena na drugo. Spomin seže tja, kjer je kamen namesto v konzerve priletel Dragu, ki je bil pastir in je čuval kozo, v glavo. Ker je bil kamen trši od glave je moral prijatelj v bolnico. Ampak čez nekaj dni so kamni spet leteli po zraku. Tudi povita Dragova glava je bila zraven.

Otroštvo je prepredeno s spletom neprevidnosti in velikim pogumom, ki povečuje ugled med sovrstniki. In ustvarja status posameznika v skupini sovrstnikov. Tako nekako: kdor se več upa, je boljši!

Kaj ni tako tudi v življenju!?

No zabava je bila tudi tam pod balkonom zadnje hiše v ulici. Tam so se pripravljale lutkovne predstave. Režiser je bil Staš, ki je kasneje res končal igralsko akademijo in postal režiser otroških oddaj na televiziji. Nekoliko starejši je učil nas mlajše: kako se igra, kaj se mora govoriti in seveda kako. Pripravile so se tudi vstopnice. In na koncu vseh priprav so se razobesili plakati, ali pa se je ustno obveščalo, da bo lutkovna predstava. Treba je bilo kupiti vstopnice. In kar nekaj dinarčkov se je nabralo za nastopajoče. Hitro so izginili v trgovini pri Mitiču. Seveda za tiste trde bonbone, ki si jih dobil v vrečki in so ti jih zvagali. Ampak ko si se prebil skozi trdi del bonbona, je sledila nagrada: mehka, lepljiva vsebina z okusi najrazličnejših vrst sadja. Tudi takega, ki te je popeljal v Robinzonove pustolovščine.

V sosedovem kurniku so bili včasih tudi zdravniški pregledi, kjer smo se otroci prvič v življenju srečevali z vablljivo anatomijo spolov.

Premalo je bilo spoznavanje zgradbe telesa ob dojenčkih. Četudi se je kdaj zgodilo, kaj takega, da so med smehom, spoznavali nekatere stvari, ki so gibalo življenja. V smejočem predalčku spominov se odpre tale simpatična reč. Gospa, iz bližnje hiše, je zunaj previjala svojega dojenčka. In med previjanem je malemu fantiču »tista reč« med nogami pokazala svojo moškost.

In je lepo odgrnjen lulal. In svoj curek lulanja veselo lovil z usti. Seveda si takšno veselje, lahko privošči samo fantički. Zabava za vse nas, ki smo opazovali simpatičnost dogodka.

Tudi cerkveni prazniki so obračali usta v nasmeh. Sekanje velikonočnih pirhov. Spomnim se, da si moral dati kuhano jajce takoj v mrzlo vodo. Tako naj bi imel tršo lupino in bi se denar, ki so ga metali v pobarvano jajce, težje zaril v pisanost te znane slovenske, velikonočne dobrote.

Pa šmarnice v kodeljevški cerkvi. Prišli so tudi tisti, ki sicer niso hodili v cerkev. Torej tisti, ki jim v šoli ni bilo treba vstati, ko je učiteljica ukazala naj vstanejo vsi, ki hodijo k verouku in v cerkev. Prihajali so zato, ker so šmarnice prinašale eno lepo pomladansko štimungo. Marijine pesmi so drugače zvenele kot velikonočna aleluja. Seveda pa je bilo najbolj zanimivo po večernem obredu. Druženja, smeh, razigranost v vonjavah cvetočega španskega bezga. Budile so se prve ljubezni. Še sosedova deklica je doma spraševala staro mamo, zakaj ji srček tako hitro bije, ko vidi Jureta.

Ljubezen ta večna, neumorna spremljevalka človeškega življenja. Poganjalka vsega kar se pretaka po cestah življenja. Ej kako je lepa! Lepa v prebujanju in prvih otroških sanjah. Pa tudi kasneje, saj se ne stara z leti.

»Imeti rad. To je vse!«, je rekel veliki italijanski pesnik Dante Alighieri

Ko bi svet osvojil to preprosto resnico! Vodilo imeti in ne biti, jo maliči, duši. Preprosto umori!

Poleg vitezov so bili najbolj zanimivi »Ravbarji in žandarji« na Golovcu. Pa doživljanje indijanaric, ki smo jih prebirali v knjigah Karla Maya. Vsi smo bili Vinetoui. Za bojne barve so bile idealne borovnice. Namesto v lončke, ki so nam jih dale mame, so šle v usta ali na obraz. Pa perjanice narejene iz kostanjevih listov.

Kino Triglav in Nogometni klub Slovan sta bila poleg narave, središče naših otroških doživetij in zabave. Nepozabne tekme med Slovanom in najhujšim tekmečem Krimom so se navadno končale s pretepi igralcev, kot tudi gledalcev. Užitek za mularijo. Kino pa je prinašal sanje o vitezu Ivanhaju, indijancu Kocizu, rdečem gusarju, kavbojih... Da ne govorim o Tarzanu in njegovi Čiti. Oponašali smo oba. Tulili z dreves ali pa poskakovali kot opica in spuščali opičje glasove. Ves gozd je bil naš. V gibanju, svobodi. Sprejemali smo ga z odprtimi rokami. On pa nas.

Nobenih pretiranih debelosti, nobenih gibalnih težav. Nikjer strokovnjakov, ki bi ugotavljali kako telesne neaktivnosti vplivajo na razvoj otroka. Nobenih svetovalcev, ki po medijih stresajo svoje nasvete. Mimogrede: vsak drug Slovenec je že specialist za takšno in drugačno področje.

Takrat je bila narava, prijateljstvo, zabava, gibanje.... Zasvojenost! Drugačna kot danes. Taka, ki je resnično prinašala vonj mahu in cvetenja kostanjev. Taka, ki ti je ponujala resnične dotike dreves, ali povzročala krvava kolena ob padcih.

Vedno pravim: narava in gozd sta najboljša terapevta in svetovalca. Ambulanta, kjer ni dolgih čakalnih vrst.

Med zabavami je bilo tudi izdelovanje žvečilnega gumija iz smrekove smole. Gozd je bil pozimi in poleti naše pribežališče. In tam smo ustvarjali žvečilne gumije. Takrat jih seveda še niso prodajali. Ali pa take, ki so se ti takoj prilepili na zobe in se ni dalo žvečiti. Spomnim se sosedovega fanta, ki je imel teto v Ameriki in je dobil paket, v katerem so bili tudi pravi žvečilni gumiji. Dal nam jih je nekaj. Tako za pokušino. Nalomili smo jih na koščke. Še danes čutim svežino njihovega okusa.

No, ker pri nas tega ni bilo, smo jih pripravljali sami. Grenka trda smola, ki si jo moral hitro žvečiti, da se je po nekaj časa naredila neka žvečkljiva snov, ki je bila vsaj navidezno podobna pravemu žvečilnemu gumiju. Tudi barvo je imela, včasih bolj, včasih manj vijolično. Enim to ni šlo, pa so jo dobili direktno iz ust tistega, ki je tehniko obvladal. Ampak nobenih boleznih, nobenih zadreg.

Problem teh žvečilnih gumijev je bil ta, da si imel to grenko smolo prilepljeno na zobe. In vsi obroki hrane so imeli grenak priokus. Še naslednji dan. Nobena zobna krtačka ni pomagala. Kolikor smo jo tiste čase sploh redno rabili vsak dan!?

Pa spodaj pri lesenem mostu, ki je vegasto čepel čez Ljubljano. Tam na majhni parceli se je vsako leto ustavila potujoča družina z vrtiljakom in ostalo zanimivo kramarjstvo....

Ej kako se je vsak večer tam zbirala kodeljevška mularija. Vrtiljak! Ta izraz je bil za šolo. Za nas je bil »ringšpil«. Tako kot doma širhakelj, kolm kišta, firtah... Vsi prihranki iz majhne skodelice v stari kuhinjski omari so šli za vrtenje po zraku. Nekaj dni in skodelica je samevala prazna za steklenimi vratci omare. Potem smo pa samo cedili slino, še posebej ko so puhlobradarji porivali sedeže pred seboj. Odrinili so ga in sedež je odletel daleč naprej. Seveda je bila ponavadi na njem kakšna punčara. Njeno vpitje se je slišalo daleč naokoli. Malo res zaradi strahu, še bolj pa zaradi pozornosti.

Tudi streljalo se je. Z zračno puško v makarone, na katerih je bila zataknjena umetna rožica. Še posebej so se tam gnetli vojaki. Bolj malo so zadeli, saj so bile puške več ali manj netočne. Če pa so zadeli, so pa papirnato rožico ponosno podarili kakšni radovednici tam naokoli.

Pa še nekaj je bilo zanimivo. V enem od šotorov je bila razstavljena žena kača. Tja otroci nismo smeli.

In tisto kar je prepovedano je vedno najbolj vabljivo. Ne samo pri otrocih.

In smo se nekako priplazili zadaj in skozi špranjo v platneni steni gledali to čudo. Z današnjimi očmi vem, da so razkazovali invalidno žensko, ki se je rodila brez nog. Namesto njih je imela zadebeljeno in razpotegnjeno samo eno nogo. Denar zapelje tudi v krutost!

Zaradi omejitve dolžine zgodbe, bom moral seveda nekatere stvari enostavno izpustiti. Odprl bom tisti predalček v katerem so nametani na hitro nabrani spomini. Nenačrtno in brez sistema jih bom jemal iz predalčka. Zanimiva igra je bilo nožkanje, pa poletno kopanje v Grubarjevem prekopu, rabutanje beličnikov, ki so prvi dozoreli tam ob Povšetovi ulici. Da o pečenju koruze in kapeljev sploh ne govorim. Oboje smo pojedli ali zažgano, ali pa napol surovo.

Ko smo že pri pečenju je zanimiv spomin na pečenje palačink pri Petru iz sosednje ulice. Pripravil je maso in pekel na njihovem vrtu. Čudno so cvrčale na vročem olju. Vse bolj so bile trde. Neužitne. Šele kasneje je ugotovil, da je namesto moke z jajci in mlekom zamešal gips.

Med spomini so nenavadni tudi tisti, ki segajo v globoke zimske dni, ko so bile zime res zime. In smo iz snega pripravljali takšne in drugačne trdnjave. Ali pa pomladansko lovljenje martinčkov, ki smo jih nosili na nikogaršnji travnik v skale, ki smo jih prinesli in zložili v velik kup.

Ostalo je še veliko. Izpustim tisto o pojočem »klofarju«, ki je včasih v kuhinji zaključil kakšno preveč zasoljeno zabavo. Ej kako bi bilo dobro, da bi se še dandanes slišala ta pesem. Ne veliko, ampak tako malo za poduk in navodilo, da ima vsak človek, tudi otrok, dolžnosti in ne samo pravice.

Spomini se prepletajo kot zanke v čipkastem prtju. Izvezene z vajenimi rokami ustvarjalnih prstov življenja. Naj ostanejo saj so neprecenljivi spremljevalci življenja.

Konec. Zaprem predalčke. Odpiral jih bom, ko jih bom rabil. In vsak dan jih bom bolj rabil.